

OLIGOFRENOPEDAGOGIKA: NAZARIY ASOSLARI VA ZAMONAVIY KORREKSION-PEDAGOGIK YONDASHUVLAR

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti talabasi

Mirsolixova Sadoqat Mirjaxongir qizi

Annotatsiya

Mazkur maqolada oligofrenopedagogikaning mazmun-mohiyati, predmeti, maqsadi va asosiy vazifalari, intellektual rivojlanishida cheklovlari bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalashning pedagogik xususiyatlari yoritilgan. Oligofrenopedagogika maxsus pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, bolaning mavjud imkoniyatlarini aniqlash, ta'lim jarayonini individual tashkil etish, bilish faoliyatini rivojlantirish, mustaqillik ko'nikmalarini shakllantirish va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga qaratiladi. Maqolada korreksion-rivojlantiruvchi ta'limning ahamiyati, pedagogning kasbiy kompetensiyasi, individual yondashuv, amaliy faoliyat va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, maxsus ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etishning pedagogik shartlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: oligofrenopedagogika, maxsus pedagogika, korreksion ta'lim, intellektual rivojlanish, individual yondashuv, maxsus ta'lim, rivojlantiruvchi ta'lim, ijtimoiy moslashuv, pedagogik korreksiya, maxsus pedagog.

Oligofrenopedagogika maxsus pedagogikaning muhim tarkibiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur yo'nalish intellektual rivojlanishida cheklovlari bo'lgan bolalarni o'qitish, tarbiyalash, rivojlantirish va ijtimoiy hayotga tayyorlashning nazariy hamda amaliy asoslarini o'rganadi. O'zbekistonda maxsus pedagogika bo'yicha oliy ta'lim dasturlarida oligofrenopedagogika alohida mutaxassislik sifatida shakllangan bo'lib, uning doirasida korreksion ta'lim, tarbiya, ijtimoiy moslashuv va zamonaviy pedagogik texnologiyalar masalalariga e'tibor qaratiladi. Maxsus ta'limning asosiy vazifasi faqatgina o'quvchilarga akademik bilimlarni berish bilan cheklanmaydi. Bunda bolaning kundalik

hayotda mustaqil faoliyat yuritishi, muloqot qilishi, o'z imkoniyatlarini namoyon etishi, mehnat ko'nikmalarini egallashi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi uchun zarur sharoitlarni yaratish ham muhim hisoblanadi [1].

Oligofrenopedagogika tarixan aqliy rivojlanishida buzilishlari bo'lgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash masalalarini o'rganuvchi maxsus pedagogika sohasi sifatida shakllangan. Zamonaviy yondashuvlarda esa bolaning cheklovlariga emas, balki uning rivojlanish imkoniyatlari va ta'limiy ehtiyojlariga e'tibor qaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Oligofrenopedagogikaning asosiy maqsadi ta'lim oluvchining individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda uning bilish faoliyati, nutqi, tafakkuri, xotirasi, diqqat-e'tibori, amaliy ko'nikmalari va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishdan iborat. Buning uchun ta'lim mazmuni, metodlari va vositalari o'quvchilarning individual xususiyatlariga moslashtiriladi. O'zbekiston pedagogik adabiyotlarida maxsus pedagogika doirasida ta'lim, tarbiya va ijtimoiy-mehnatga moslashuv masalalari alohida o'rin egallaydi. Xamidovning 2020-yilda nashr etilgan "Maxsus pedagogika" o'quv qo'llanmasida alohida yordamga muhtoj bolalarni o'qitish, tarbiyalash va ijtimoiy-mehnatga moslashtirish masalalari yoritilgan [2].

Oligofrenopedagogikaning vazifalari ko'p qirrali bo'lib, ular bolaning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi va ijtimoiy ehtiyojlari bilan bog'liq. Avvalo, bolaning rivojlanish xususiyatlarini pedagogik jihatdan o'rganish va uning ta'lim olish imkoniyatlarini aniqlash muhimdir. Keyingi vazifa ta'lim jarayonini bolaning individual imkoniyatlariga moslashtirishdan iborat. Bunda o'quv materiallari soddalashtirilishi, amaliy misollar bilan boyitilishi, ko'rgazmali vositalardan foydalanilishi va takrorlashga yetarlicha imkoniyat berilishi mumkin. Shuningdek, o'quvchilarning nutqiy va kommunikativ faoliyatini rivojlantirish, kundalik hayotga oid amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, ijtimoiy xulq-atvor me'yorlarini o'rgatish va mustaqil faoliyatga tayyorlash ham muhim vazifalardandir [3].

Oligofrenopedagogikada korreksion-rivojlantiruvchi yondashuv alohida ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning mavjud qiyinchiliklarini hisobga olish bilan birga ularning saqlanib qolgan imkoniyatlarini rivojlantirishga e'tibor beriladi. Korreksion-

rivojlantiruvchi ta'lim muntazam, izchil va maqsadli tashkil etilishi lozim. Masalan, o'quv materiallarini o'zlashtirish jarayonida ko'rgazmalilik, amaliy mashqlar, takrorlash, bosqichma-bosqich murakkablashtirish va individual yordam kabi metodlardan foydalanish samarali bo'lishi mumkin. Bunda ta'lim va tarbiya jarayonlari bir-biridan ajratilmaydi. O'quvchi matematik yoki ona tili bo'yicha bilim olish bilan birga tartiblilik, muloqot madaniyati, mas'uliyat, mustaqillik va jamoada ishlash kabi sifatlarni ham rivojlantirib boradi [3].

Maxsus ta'limda individual yondashuv muhim pedagogik tamoyillardan biridir. Chunki intellektual rivojlanishida cheklovlari bo'lgan o'quvchilarning bilish imkoniyatlari, qiziqishlari, o'zlashtirish sur'ati va muloqot ehtiyojlari bir xil bo'lmaydi. Shuning uchun pedagog har bir o'quvchining imkoniyatlarini kuzatishi va ta'lim topshiriqlarini shu asosda tashkil etishi kerak. Bir o'quvchi topshiriqni mustaqil bajara olishi mumkin, boshqa o'quvchiga esa ko'rgazmali material yoki qo'shimcha tushuntirish zarur bo'lishi mumkin. Individual yondashuv o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini ham qo'llab-quvvatlaydi. Kichik muvaffaqiyatlarni muntazam rag'batlantirish ta'lim jarayonidagi faollikni oshirishga yordam beradi [4].

Oligofrenopedagogikada ta'lim metodlarini tanlashda o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari hisobga olinadi. Tushuntirish, suhbat, ko'rgazmali namoyish, amaliy mashqlar, didaktik o'yinlar, takrorlash va mustaqil topshiriqlardan foydalanish mumkin. Zamonaviy texnologiyalar ham maxsus ta'lim imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Elektron taqdimotlar, audio va video materiallar, interaktiv mashqlar, raqamli didaktik vositalar o'quv materiallarini ko'rgazmaliroq va tushunarliroq qilishga yordam beradi. Biroq texnologiya pedagogik maqsadning o'rnini egallamasligi kerak. Har qanday raqamli vosita o'quvchining real ta'lim ehtiyojiga mos bo'lgandagina samarali hisoblanadi [5].

Oligofrenopedagogikada oila bilan hamkorlik ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir. Bola ta'lim muassasasida olgan ko'nikmalarini uy sharoitida ham mustahkamlashi zarur. Pedagog ota-onalarga bolaning rivojlanishidagi ijobiy o'zgarishlar, mavjud qiyinchiliklar va kundalik hayotda bajarishi mumkin bo'lgan

faoliyatlar haqida tushunarli tavsiyalar berishi mumkin. Oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi muntazam hamkorlik bolaning ijtimoiy va amaliy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Maxsus ta'limning samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning kasbiy tayyorgarligiga bog'liq. Oligofrenopedagog maxsus pedagogika, psixologiya, korreksion metodika va bolalar rivojlanishining individual xususiyatlari haqida yetarli bilimga ega bo'lishi kerak. 2024-yilda G'ulomova Aziza Anvarovna tomonidan e'lon qilingan tadqiqotda bo'lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetentligini shakllantirish masalalari tahlil qilinib, ularning korreksion-pedagogik faoliyatga tayyorgarligi ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida ko'rsatilgan.

Kasbiy kompetentlik nafaqat nazariy bilim, balki amaliy vaziyatlarda to'g'ri pedagogik qaror qabul qilish, o'quvchi bilan samarali muloqot o'rnatish, ta'lim metodlarini tanlash va natijalarni tahlil qilish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Oligofrenopedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri o'quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlashdir. Ta'lim jarayonida o'z-o'ziga xizmat qilish, muloqot, jamoada ishlash, oddiy mehnat faoliyati va kundalik hayotdagi vazifalarni bajarish kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga e'tibor beriladi. Ijtimoiy moslashuv uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, u pedagog, psixolog, ota-ona va boshqa mutaxassislarning hamkorligini talab qiladi. Shu sababli maxsus ta'limni tashkil etishda kompleks yondashuvdan foydalanish maqsadga muvofiq [6].

O'zbekiston ta'lim tizimida maxsus pedagogika va oligofrenopedagogikaga oid mutaxassislarni tayyorlash tizimi rivojlanib bormoqda. Hozirgi vaqtda O'zbekiston Milliy pedagogika universitetida "Maxsus pedagogika: oligofrenopedagogika" bakalavriat yo'nalishi mavjud bo'lib, mazkur yo'nalish maxsus pedagogik faoliyat uchun mutaxassislar tayyorlashga qaratilgan.

So'nggi yillarda intellektual rivojlanishida cheklovlari bo'lgan bolalarni o'rganish, maxsus ta'limni tashkil etish va pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlar ham chop etilgan. Masalan, Ro'ziyeva Nozimaxonning 2023-yildagi maqolasida intellektual nuqsonli bolalarni o'qitishda

oligofrenopedagogikaning vazifalari, maxsus ta'lim va rivojlantiruvchi ta'lim masalalari yoritilgan. Bundan tashqari, 2024-yilda maxsus pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar tomonidan bolalarni psixologik-pedagogik o'rganish va ta'limni samarali tashkil etish masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlar ham e'lon qilingan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy oligofrenopedagogikada asosiy e'tibor bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olish, korreksion-rivojlantiruvchi ta'limni tashkil etish, mustaqil faoliyatni rivojlantirish, ijtimoiy moslashuvni qo'llab-quvvatlash va pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirishga qaratilmoqda.

Xulosa

Oligofrenopedagogika maxsus pedagogikaning insonparvarlik va rivojlantiruvchi tamoyillariga asoslangan muhim yo'nalishidir. Uning asosiy maqsadi intellektual rivojlanishida cheklovlari bo'lgan bolalarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish, mavjud qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqil hayotga tayyorlash va jamiyatga ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlashdan iborat. Samarali oligofrenopedagogik faoliyat uchun individual yondashuv, korreksion-rivojlantiruvchi ta'lim, amaliy mashg'ulotlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va oila bilan hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, kelajakdagi oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetentligini muntazam rivojlantirish maxsus ta'lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xamidova M.U. Maxsus pedagogika. Toshkent: NIF MSH, 2020.
2. Ro'ziyeva N. Intellektual nuqsonli bolalar. TADQIQOTLAR.UZ, 2023.
3. G'ulomova A.A. Bo'lajak oligofrenopedagoglarning kasbiy kompetentligini o'ziga xosligi. Technical Science Research in Uzbekistan, 2024.
4. Usmonjonova S.M. Autizm sindromli bolalarni psixologik va pedagogik jihatdan o'rganish ta'limni samarali tashkil etish asosi sifatida. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture, 2024.
5. Eshmuratov A., Tolipov O'. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.

6. Maxsus pedagogika. Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. P.M. Po‘latova, L.Sh. Nurmuhamedova va boshqalar.